

پرفروش شدن فیلم‌های اجتماعی انتقادی چه معنایی دارد؟

بازگشت به سینمای اجتماعی

کیانا تصدیق مقدم – محمدحسین سلطانی **گروه فرهنگ**

۱۰ فیلم جلدی مربوط به سینمای اجتماعی را که در بازه مهرماه ۱۴۰۰ تا همین امروز اکران شده‌اند نام ببرید. این یک سوال امتحانی نیست؛ پرسشی است که پاسخ به آن ما را به وضعیت استراتژی اکران در سینمای ایران می‌رساند. حدود ۴۰ درصد از تعداد فیلم‌های اکران‌شده در سینمای ایران در سال‌های اخیر را می‌توان ذیل سینمای اجتماعی طبقه‌بندی کرد. فیلم‌هایی با رگه‌های درام، جنایی یا روانشناختی که رگه‌هایی از نقد اجتماعی را در خود محفوظ کرده‌اند، سینمایی که در اوایل دهه ۸۰ دوران اوج خود را تجربه کرد. به‌عنوان مثال از ۱۰ فیلم پرفروش سینمای ایران در سال ۱۳۸۱، ۶۰ درصد از کل سینما را سینمای اجتماعی در بر گرفته بود که بیش از یک میلیون مخاطب را به سینماها کشاند و فیلمی مثل «من ترانه ۱۵ سال دارم» با بلیت ۴۰۰ تومانی آن زمان حدود ۶۰۰ میلیون تومان فروخت.

آمارهای چهارماهه

اعداد دوساله را به هم می‌ریزد

۲۳ سال از ۸۱ فاصله می‌گیریم و به سینمای امروز نگاهی می‌اندازیم. باز هم یک فیلم اجتماعی میزان یک میلیون فروش را رد می‌کند و ممکن است یک فیلم دیگر هم از همین جریان تولیدات در میان پنج فیلم پرفروش قرار بگیرد و از میزان یک میلیون بلیت عبور کند. درحالی‌که با بررسی وضعیت سینمای اجتماعی در سال‌های گذشته به نکته‌ای جالب برخورد می‌کنیم؛ در سال ۱۴۰۳ در نیمه اول هیچ اثری از سینمای اجتماعی وجود ندارد و در نیمه دوم سال به جز یک فیلم هیچ اثری از این سینما در جدول ۵ فیلم پرفروش قرار نمی‌گیرد. وقتی به سال ۱۴۰۲ هم نگاهی می‌اندازیم باز هیچ فیلمی از سینمای اجتماعی در نیمه دوم سال وجود ندارد و در جدول فروش نیمه اول ۱۴۰۲ دو فیلم «کت چرمی» و «سه کام حبس» به چشم می‌خورند که البته مجموع فروششان به یک میلیون هم نمی‌رسد. برخی تحلیل‌شان این بود که سینمای موسوم به اجتماعی (اگر این نام را بتوانیم صادق بدانیم) به بن‌بست رسیده و عملاً به جز کمدهی هیچ اثر دیگری نمی‌فروشد، با این حال آمارهای چهار ماه و چندروز نیمه اول ۱۴۰۲ در این تحلیل ششکی جدی وارد کرده است.

برآیند تحلیل سابق آن می‌شد که باید شکل و صورت‌بندی اکران را برای زنده نگه‌داشتن سینما، منطبق بر کمدهی‌ها چید و سینماها اولویت اصلی‌شان را روی آن‌ها بگذارند. در این بین برخی از آثار هم به‌عنوان حاشیه و یا اتفاقی متفاوت می‌آمدند و فروش می‌کردند، به‌عنوان مثال «مست عشق» در سال ۱۴۰۳ آمد و فروش داشت و در جدول جایگاه سوم را کسب کرد. با این منطق که سینمای اجتماعی به بن‌بست خورده اصولاً باقی‌زائرها به حاشیه رانده می‌شدد. به نوعی نداشتن مخاطب فیلم‌های درام- اجتماعی یکی دو سال اخیر مساوی با عدم اقبال مخاطب به کلیت این‌گونه از فیلم‌ها در نظر گرفته می‌شد. بر همین اساس در بازه‌های زمانی مختلف میزان اکران فیلم‌های کمدهی هم دستخوش تغییر می‌شد. به‌عنوان مثال وقتی در نیمه اول سال ۱۴۰۱، ۴۶ درصد از آثار را درام‌های اجتماعی در بر گرفته بودند اما این آمار در سال نیمه دوم همان سال به ۳۲ درصد کاهش پیدا کرد و در نیمه اول

سجاد نوروزی درگفت‌وگو با «فرهیختگان»:

مردم فیلم خوب دوست دارند و به ژانر آن توجه نمی‌کنند

وقتی به پرفروش‌ترین فیلم‌های نیمه اول سال گذشته نگاه می‌کنیم، ۴ اثر کمدهی و یک فیلم تاریخی دیده می‌شود و در نیمه دوم همان سال، ۴ فیلم کمدهی و یک اثر کودک و نوجوان در میان پرفروش‌ها قرار دارد. اما در نیمه اول سال ۱۴۰۲ این آمار تغییر می‌کند و یک فیلم درام به آثار پرفروش اضافه می‌شود. البته با افزایش تعداد آثار درام- اجتماعی اکران شده، تا پایان سال جاری امکان پرفروش شدن آثار بیشتری هم در این ژانر وجود دارد. به بهانه دیده شدن آثار درام- اجتماعی سرراغ سجاد نوروزی، کارشناس فرهنگی و مدیر سینما آزادی رفتم و از او درباره احیای دوباره این ژانر پرسیدیم.

در سال‌های گذشته فیلم‌های قابل اعتنایی در ژانر غیر کمدهی نداشتیم

سجاد نوروزی در پاسخ به سؤالی مبنی بر اینکه چقدر تنوع ژانری در فیلم‌های پرفروش اسمال نسبت به سال گذشته مشهود است، گفت: «اگر در سال‌های اخیر تنها فیلم‌های کمدهی پرفروش‌تر بودند و الان این رویه در حال تغییر است، به این موضوع برمی‌گردد که ما پیش از این فیلم‌های قابل اعتنایی در ژانر غیر کمدهی نداشتیم، غیر از یکی دو مورد محدود و همین علت باعث آن بود که ظرفیت اکران در اختیار کمدهی‌ها قرار بگیرد.»

این کارشناس سینمایی با تأکید بر اینکه نباید دوقطبی‌سازی کرد که مخاطب یا فیلم کمدهی دوست دارد یا درام، می‌گوید: «ما نباید دنبال دوقطبی و دوگانه‌نگاری باشیم که بگوییم مردم کمدهی دوست دارند یا درام، شما در سبد غذایی‌تان در طول هفته فقط حوجه کباب نمی‌خورید، حتی اگر این غذا را خیلی دوست داشته باشید، یا هر روز کوبیده میل نمی‌کنید بلکه سبد غذایی متنوعی انتخاب می‌کنید که آن مقدار کالری، ویتامین و پروتئینی که بدتان نیاز دارد را تأمین کنید. در رابطه با سینما هم باید از همین مثال فیزیولوژیک بهره ببریم؛ یعنی در سینما باید تنوع ژانر وجود داشته باشد و این تنوع فقط به آثار کمدهی و درام- اجتماعی محدود نمی‌شود. امروزه فیلم‌های مختلفی با موضوعات عاشقانه، پلیسی، جنایی و... در دنیا در حال تولید است و باید به همه آن‌ها توجه شود. این موضوع هم که می‌گویند فیلم کمدهی تولید می‌شود چه ایرادی دارد؟ خب تولید نشود.» نوروزی ادامه می‌دهد: «مردم دوست

پرفروش شدن فیلم‌های اجتماعی انتقادی چه معنایی دارد؟

سال ۱۴۰۲ به ۳۸ درصد رسید. این یعنی یک تلاش مشهود برای کم کردن فیلم‌های اجتماعی از اکران. البته همین آمار هم دچار نوسان شدند و در نیمه دوم ۱۴۰۲ به ۴۳ درصد رسیدند و شش ماه بعد به ۲۹ درصد کاهش پیدا کردند، این اولین باری بود که فیلم‌های کمدهی از سینمای اجتماعی پیشی گرفته و تعداد فیلم‌هایش به ۳۴ درصد کل اکران رسید.

آیا تعداد فیلم‌ها به اندازه کیفیت‌شان مهم است

حتی اگر کاهش میزان فیلم‌های حاضر به عنوان درام اجتماعی سال‌های ۱۴۰۲ و ۱۴۰۳ را در نظر بگیریم باز هم یک پرسش جدی وجود دارد؛ چرا در بازه‌های زمانی‌ای که تعداد فیلم‌های اجتماعی قابل توجه است و از ۴۰ درصد عبور می‌کند باز هم جایی در چرخه فروش‌ها ندارند؟ برخی آن زمان این‌طور استدلال می‌کردند که چون مردم خوشحال نیستند و میزان رضایتشان از زندگی پایین آمده به سمت سینمای اجتماعی روی نمی‌آورند، بر همین اساس اصل سرمایه‌گذاری را روی سینمای کمدهی می‌گذاشتند و سعی می‌کردند با بهره‌گیری از مؤلفه‌های فروش مخاطب چندمیلیونی را به سینما بیاورند. با این حال این تئوری هم از دو جهت به بن‌بست خورد؛ اول آنکه سینمای کمدهی هم دیگر فروش سابق را ندارد و به تکرار افتاده. شوخی‌ها مسردم را نمی‌خنداند و میزان فروش از ۲ میلیون عبور نمی‌کند و به هزار زور یک میلیون و ۵۰۰ هزار راد می‌کند. از طرف دیگر سینمای اجتماعی هم با آثار قابل بررسی‌ای آمده که توان کشاندن مخاطب به سینما را دارد. با این همین دو نکته می‌شود گفت، عمده استدلال‌هایی که برای سلطنت کمدهی بر سینما بیان شده بود، حالا محل بحث‌های جدی‌ای قرار گرفته. در چنین شرایطی منطقی به نظر می‌رسد که پخش‌کننده اصلی فیلم‌های کمدهی به آثار سینمای اجتماعی روی بیاورد و بخواهد روی آن سرمایه‌گذاری کند. در چنین شرایطی خطری جدی سینمای ایران را تهدید می‌کند.

خطر تک‌ژانی شدن از آنچه در جدول می‌بینید نزدیک‌تر است

در ۴ سال اخیر، به جز نیمه دوم سال ۱۴۰۱ جدول پنج فیلم پرفروش بین دو گونه می‌چرخد و عملاً تنوعی وجود ندارد. از طرفی ورود سرسرمایه‌هایی به جای فیلمنامه روی ژانر سرسرمایه‌گذاری می‌کنند هم بر کلیت صنعت اثر می‌گذارد. در چنین شرایطی تک‌ژانی شدن به‌شدت محتمل است. حتی اگر نگاه‌هایمان را گسترده‌تر کنیم و کل جدول اکران نگاهی بیندازیم، در چهار سال اخیر بیش از ۵۰ درصد کل آثار یا کمدهی است یا اجتماعی. در چنین شرایطی حتی تنفس فعلی سینما از شرایط دیده شدن و فروش کمدهی‌ها باز هم شکننده است و امکان اینکه باز هم مخاطب از سینما روی بگرداند بالااست. با تمام این تفاسیر، مخاطب نشان داده که به فیلم خوب و قابل بحث نه نمی‌گوید. همان‌طور که آثار انیمیشنی مثل «بچه‌زنگ» نزدیک به دو میلیون مخاطب گرفت. همان‌طور که «آتابای»، «بی‌همه‌چیز» و «قهرمان» دیده شدند و هم اکنون فیلم‌هایی مثل «زن و بچه» و «پیرسر» می‌گیرد و فیلم‌هایی مثل «زبیا صلیام کن» و «رها» هم در جدول کلی فروش قابل توجهی کسب می‌کنند. با این همه اگر مسئله تنوع اصلاح نشود، خیلی مشخص است که باز هم سینما به بن‌بست بخورد و باید گزارش دیگری بنویسم درباره اینکه ما گفتیم و تنوع ژانری اصلاح نشد.

ردیف	فیلم	کارگردان	ژانر	میزان فروش (تومان)	میزان بلیت فروخته شده
۱	دینامیت	سید مسعود اطیابی	کمدهی	۴۵ میلیارد و ۹۱۸ میلیون	۲ میلیون و ۲۰ هزار
۲	گشت ارشاد ۳	سعید سهیلی	کمدهی	۴۲ میلیارد و ۸۴ میلیون	۱ میلیون و ۹۱۸ هزار
۳	قهرمان	اصغر فرهادی	درام-اجتماعی	۱۲ میلیارد و ۳۵ میلیون	۴۹۸ هزار
۴	بی‌همه چیز	محسن قربایی	درام-اجتماعی	۹ میلیارد و ۵۲۶ میلیون	۳۸۹ هزار
۵	آتابای	نیکی کریمی	درام-اجتماعی	۵ میلیارد و ۵۸۴ میلیون	۲۴۹ هزار

ردیف	فیلم	کارگردان	ژانر	میزان فروش (تومان)	میزان بلیت فروخته شده
۱	انفرادی	مسعود اطیابی	کمدهی	۶۷ میلیارد و ۱۵۶ میلیون	۲ میلیون و ۷۷ هزار
۲	سگ‌بند	مهران احمدی	کمدهی	۳۹ میلیارد و ۶۱۲ میلیون	۱ میلیون و ۲۴۴ هزار
۳	علفزار	کاظم دانشی	درام-اجتماعی	۲۰ میلیارد و ۱۵۵ میلیون	۵۸۵ هزار
۴	تی تی	آپدا پاننده	درام-اجتماعی	۱۹ میلیارد و ۱۵۳ میلیون	۵۸۰ هزار
۵	البلق	نرگس آبیار	درام-اجتماعی	۱۵ میلیارد و ۴۵۸ میلیون	۴۷۸ هزار

ردیف	فیلم	کارگردان	ژانر	میزان فروش (تومان)	میزان بلیت فروخته شده
۱	بخارست	مسعود اطیابی	کمدهی	۴۴ میلیارد و ۵۵۷ میلیون	۱ میلیون و ۴۱۵ هزار
۲	ملاقات خصوصی	امید شمس	درام-اجتماعی	۱۹ میلیارد و ۴۰۳ میلیون	۵۷۳ هزار
۳	لوپتو	عباس عسکری	کودک و نوجوان	۱۹ میلیارد و ۲۸۴ میلیون	۸۱۷ هزار
۴	پسر دلفینی	محمد خیراندیش	کودک و نوجوان	۱۳ میلیارد و ۸۶۳ میلیون	۵۵۴ هزار
۵	چپ راست	حامد محمدی	کمدهی	۱۲ میلیارد و ۸۰ میلیون	۳۷۲ هزار

ردیف	فیلم	کارگردان	ژانر	میزان فروش (تومان)	میزان بلیت فروخته شده
۱	فسیل	کریم امینی	کمدهی	۲۵۷ میلیارد و ۶۱۲ میلیون	۵ میلیون و ۹۰۰
۲	شهر هرت	کریم امینی	کمدهی	۶۱ میلیارد و ۸۸۰ میلیون	۱ میلیون ۴۶۴ هزار
۳	سه‌کام حبس	سامان سالور	درام-اجتماعی	۱۹ میلیارد و ۶۸۱ میلیون	۴۱۷ هزار
۴	آهنگ دوتفره	آرزو ارزانش	کمدهی	۱۹ میلیارد و ۲۷۱ میلیون	۴۵۲ هزار
۵	کت چرمی	حسین میرزامحمدی	درام-اجتماعی	۱۴ میلیارد و ۳۴۰ میلیون	۳۰۸ هزار

ردیف	فیلم	کارگردان	ژانر	میزان فروش (تومان)	میزان بلیت فروخته شده
۱	هتل	سید مسعود اطیابی	کمدهی	۲۷۶ میلیارد و ۹۱۶ میلیون	۶ میلیون ۲۶۵ هزار
۲	هاوایی	بهمن گودرزی	کمدهی	۸۳ یلیارد و ۳۹۸ میلیون	۱ میلیون ۶۹۳ هزار
۳	فسیل	کریم امینی	کمدهی	۶۳ میلیارد و ۶۶۹ میلیون	۱ میلیون ۴۵۲ هزار
۴	ویلای ساحلی	کیانوش عیاری	کمدهی	۶۳ میلیارد و ۶۵۸ میلیون	۱ میلیون ۳۶۰ هزار
۵	بچه‌زنگ	بهتود نکویی هادی محمدیان و محمدجواد جنتی	کودک و نوجوان	۶۲ میلیارد و ۷۵۷ میلیون	۱ میلیون ۹۲۸ هزار

ردیف	فیلم	کارگردان	ژانر	میزان فروش (تومان)	میزان بلیت فروخته شده
۱	نگزاس ۳	مسعود اطیابی	کمدهی	۲۳۳ میلیارد و ۷۲۵ میلیون	۴ میلیون ۱۸۴ هزار
۲	تمساح خونی	جواد عزتی	کمدهی	۱۴۶ یلیارد و ۷۱۲ میلیون	۲ میلیون ۴۲۰ هزار
۳	مست عشق	حسن فتحی	تاریخی	۱۲۰ یلیارد و ۱۰۹ میلیون	۲ میلیون ۸۱ هزار
۴	خجالت نکش ۲	رضا مقصودی	کمدهی	۸۴ یلیارد و ۸۷ میلیون	۱ میلیون ۵۲۰ هزار
۵	پول و پارتی	سعید سهیلی	کمدهی	۷۷ یلیارد و ۱۸۱ میلیون	۱ میلیون ۴۲۶ هزار

ردیف	فیلم	کارگردان	ژانر	میزان فروش (تومان)	میزان بلیت فروخته شده
۱	هفتاد سی	بهرام افشاری	کمدهی	۳۳۷ یلیارد و ۸۳۶ میلیون	۵ میلیون ۷۴۶ هزار
۲	زودپز	رامبد جوان	کمدهی	۲۲۹ یلیارد و ۸۹۹ میلیون	۴ میلیون ۷۲ هزار
۳	صبحانه با زرافه‌ها	سروش صحت	کمدهی	۱۲۱ یلیارد و ۴۳ میلیون	۱ میلیون ۹۶۶ هزار
۴	ببعی قهرمان	حسین صفارزادگان و میثم حسینی	کودک و نوجوان	۶۷ یلیارد و ۹۰۵ میلیون	۱ میلیون ۵۷۰ هزار
۵	خرچنگ	مصطفی شایسته	کمدهی	۴۲ یلیارد و ۱۸۲ میلیون	۷۲۱ هزار

ردیف	فیلم	کارگردان	ژانر	میزان فروش (تومان)	میزان بلیت فروخته شده
۱	صدام	پدرام پورامیری	کمدهی	۱۲۲ یلیارد و ۵۹۶ میلیون	۱ میلیون ۵۲۸ هزار
۲	دایناسور	مسعود اطیابی	کمدهی	۱۰۶ یلیارد و ۲۶۳ میلیون	۱ میلیون ۳۰۵ هزار
۳	پیرسر	اکتایا براهنی	درام-اجتماعی	۱۰۵ یلیارد و ۲۵۴ میلیون	۱ میلیون ۱۵۶ هزار
۴	کوکتل مولوتف	حسین دوماری	کمدهی	۵۲ یلیارد و ۱۵۲ میلیون	۶۰۶ هزار
۵	موسی کلیم‌الله	ابراهیم حاتم‌کیا	تاریخی	۵۱ یلیارد و ۷۵۸ میلیون	۶۹۳ هزار

در میان ۵ فیلم پرفروش هر بازه زمانی تعیین شده چه ژانرهایی محبوب‌ترند؟

سال	تعداد آثار کمدهی	تعداد آثار درام- اجتماعی	تعداد آثار تاریخی	تعداد آثار کودک و نوجوان	ژانر پرفروش هر بازه زمانی
نیمه اول ۱۴۰۰	۲	۳	۰	۰	درام-اجتماعی
نیمه اول ۱۴۰۱	۲	۳	۰	۰	درام-اجتماعی
نیمه دوم ۱۴۰۱	۲	۱	۰	۲	کمدهی و کودک و نوجوان
نیمه اول ۱۴۰۲	۳	۲	۰	۰	کمدهی
نیمه دوم ۱۴۰۲	۴	۰	۰	۱	کمدهی
نیمه اول ۱۴۰۳	۴	۰	۱	۰	کمدهی
نیمه دوم ۱۴۰۳	۴	۰	۰	۱	کمدهی
۵ ماه اول ۱۴۰۴	۳	۱	۱	۰	کمدهی

درصد فیلم‌های دفاع مقدس به نسبت کل آثار اکران‌شده	تعداد فیلم‌های سینمای تاریخی	درصد فیلم‌های تاریخی به نسبت کل آثار اکران‌شده	تعداد فیلم‌های سینمای کودک و نوجوان	درصد فیلم‌های کودک و نوجوان به نسبت کل آثار اکران‌شده	تعداد فیلم‌های دیگر ژانرها به نسبت کل آثار اکران‌شده	درصد فیلم‌های دیگر ژانرها به نسبت کل آثار اکران‌شده
۱۱	۰	۰	۲	۶	۵	۱۴
۳	۰	۰	۵	۱۴	۶	۱۶
۳	۰	۰	۸	۲۱	۷	۱۸
۱۳	۰	۰	۳	۹	۴	۱۳
۱۱	۱	۲	۵	۱۱	۲	۵
۸	۱	۳	۲	۵	۸	۲۱
۶	۲	۴	۶	۱۱	۵	۹
۱۰	۲	۶	۴	۱۳	۰	۰